

Novel·la

el balancí

Italo Calvino
**L'especulació
immobiliària**

Traducció d'Oriol Ponsatí

edicions

62

ITALO CALVINO

L'especulació immobiliària

Traducció d'Oriol Ponsatí-Murlà

Edicions 62

Barcelona

Títol original: *La speculazione edilizia*

© Estate of Italo Calvino, 2002

Aquesta traducció s'ha realitzat amb el suport de

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 917021970 / 932720447).

Tots els drets reservats.

Primera edició: febrer del 2017

© de la traducció: Oriol Ponsatí-Murlà, 2017

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.

Av. Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona

www.edicions62.cat

info@edicions62.cat

Fotocomposició: Víctor Igual

Imprès a: Limpergraf

DIPÒSIT LEGAL: B. 1302-2017

ISBN: 978-84-297-7579-2

I

Alçar els ulls del llibre (llegia sempre, al tren) i retrobar pam a pam el paisatge —el mur, la figuera, la sínia, les canyes, l'escullera—, les coses sempre vistes de les quals només ara, que n'havia estat allunyat, s'adonava: era d'aquesta manera com, cada vegada que hi tornava, Quinto reprenia el contacte amb la seva terra, la Riviera. Però, ¿quina gràcia tenia, si feia tants anys que durava aquesta història de la seva absència i dels seus retorns esporàdics? Ja s'ho sabia tot de memòria. I tot i així continuava provant de fer noves descobertes, d'improvís, amb un ull al llibre i l'altre a l'exterior de la finestra, però només era una confirmació d'observacions, sempre les mateixes.

Tot i així, sempre hi havia alguna cosa que li interrompia el plaer d'aquest exercici i el feia tornar a les línies del llibre, una molèstia que ben bé ni ell no sabia. Eren les cases: totes aquestes noves edificacions urbanes que s'aixecaven, blocs de pisos

de sis i vuit plantes sense emblanquinar, feixucs com contraforts al descens esllavissat de la costa, amb tantes finestres i balcons com podien mirant al mar. La febre del ciment s'havia apoderat de la Riviera: aquí hi veies un pis bo i habitat, amb les jardineres de geranis als balcons, totes iguals; allí el bloc de pisos amb prou feines acabat, amb els vidres senyalats amb serps de guix, que esperava les petites famílies llombardes frisosas per banyar-se; encara més enllà, un castell de bastides i, a sota, la formigonera que gira i el cartell de l'agència per la compra dels locals.

En els carrers de pujada, en replans, els edificis nous feien com qui s'enfila a l'espatlla de l'altre i, enmig, els amos de les cases velles estiraven el coll alçant més plantes. A ***, la ciutat de Quinto, abans envoltada per jardins ombrívols d'eucaliptus i magnòlies on, entre tanca i tanca, vells coronels anglesos i *misses* ancianes es deixaven edicions Tauchnitz i regadores, ara les excavadores removien el terreny assuaujat per les fulles marcides o granulós de la grava dels caminois, i el pic enderrocava les casetes de dues plantes, i la destrat abatia en un brogit de paper els ventalls de les palmeres washingtonianes, en el cel per on traurien el cap els futurs assolellats-dues-habitacions-cuina-menjador.

Hi hagué un temps en què, quan Quinto pujava a dalt de casa seva dominava l'estesa de teulats de la ciutat nova i els barris baixos de marina i el port;

més ençà, el munt de cases florides i liquèniques de la ciutat vella, entre el vessant de ponent de la muntanya on s'espesseïa l'oliverar i el de llevant, un reialme de cases i hotels verds com un bosc, sota el cim pelat dels camps de clavells espurnejant d'hivernacles fins al Cap; ara ja no veia res més que la superposició geomètrica de paral·lelepípedes i poliedres, arestes i costats de cases, aquí i allí teulats, finestres, murs cecs per servituds contigües amb només les finestretes esmerilades dels lavabos un sobre l'altre.

La seva mare, cada vegada que ell venia a ***, primer de tot el feia pujar al terrat (ell, amb la seva nostàlgia mandrosa, distreta i de seguida inapetent, se n'hauria tornat sense pujar-hi).

—Ara t'ensenyaré les novetats —i li mostrava les fàbriques noves—: Allà els Sampieri aixequen un altre pis, aquella és una casa nova d'uns de Novara, i les monges, fins i tot les monges, ¿et recordes del jardí amb els bambús que es veia allà sota? Doncs ara mira quin clot, vés a saber quantes plantes volen fer amb aquests fonaments! I l'araucària de can Van Moen, la més bonica de la Riviera, ara l'empresa Baudino ha comprat tot el terreny, un arbre que se n'hauria hagut de preocupar l'ajuntament, convertit en llenya de cremar, i trasplantar-lo era impossible, qui sap on arribaven les arrels. Ara vine a aquest costat; aquí a llevant, de vista per treure'ns ja no en tenien gens, però mira aquell

nou teulat que ha sortit: doncs bé, ara el sol al matí arriba aquí mitja hora més tard.

I Quinto:

—Eh! Manoi! Mare meva!

No era capaç de sortir-se'n sinó amb exclamacions inexpressives i rialletes, entre l'«I doncs, ¿què hi vols fer?» i fins i tot la complaença amb els danys més irreparables, potser per un residu de voluntat juvenil d'escàndol, potser per l'ostentació de saviesa de qui sap inútils les jeremiades contra el moviment de la història. I, tot i així, la visió d'una terra que era la seva, que se n'anava així sota el ciment, sense haver estat mai realment posseïda per ell, li feia mal. Però convé dir que ell era un historicista que refusava malenconies, un home que ha viatjat, etc. És a dir, que tant se li'n fotia! Bé prou que estava a punt per dur a terme altres violències, ell mateix i sobre la seva pròpia existència. Gairebé li hauria agradat, allà al terrat, que la seva mare envesqués encara més aquella seva contradicció, i parava l'orella a copsar en aquelles resignades renúncies que ella acumulava d'una visita a l'altra els accents d'una passió que anés més enllà del plany per un paisatge estimat que moria. Però el to de recriminació raonable de la seva mare no fregava mai aquell pendent càustic i encara més avall maníac, on tendeixen a anar a parar a la llarga totes les recriminacions continuades, i que es revela en expressions de la conversa quasi imperceptibles: el fet

de dir, per exemple, «ells» per parlar dels que construeixen, gairebé com si s'haguessin associat tots per fer-nos mal, i «mira què ens fan» de qualsevol cosa que ens danya a nosaltres com ho fa a tants d'altres; no, en la tristesa serena de la seva mare ell no hi trobava cap pretext per polemitzar, i encara s'atiava més una ànsia de sortir de la passivitat, de passar a l'atac. Vet ací com ara, allà, aquella seva terra, aquella seva part amputada, tenia una nova vida, encara que fos anormal, antiestètica, i precisament per això —pels contrastos que dominen les mentes educades en la literatura— més vida que mai. I ell no en participava; lligat als llocs ja amb prou feines per un fil d'excitació nostàlgica i per la desvaloració d'una àrea semiurbana que havia perdut les vistes, hi havia una sola cosa que li feia mal. Dictada per aquest estat d'ànim, la frase: «Si tots construeixen, ¿per què no construïm també nosaltres?», que havia deixat anar allà un dia conversant amb Ampelio en presència de la seva mare i l'exclamació d'ella, amb les mans al cap: «Per favor! Pobre nostre jardí!», havien estat la llavor d'una llarga sèrie de discussions, projectes, càlculs, recerques, negociacions. I ara, finalment, Quinto tornava a la seva ciutat natal per emprendre-hi una especulació immobiliària.

II

Però reflexionant tot sol, com feia al tren, les paraules de la mare li tornaven a la memòria, encomanant-li un malestar obscur, gairebé un remordiment. Era la pena que la seva mare sentia per una part d'ella, d'ella mateixa, que es perdia i de la qual notava que no es podria refer, l'amargor que ateny l'edat anciana, quan cada greuge general que d'alguna manera ens toca és un greuge infligit a la nostra pròpia vida que no obtindrà reparació, i cada cosa bona de la vida que se'n va és la vida mateixa que se'n va. I en la seva manera ressentida de reaccionar, Quinto hi reconeixia la crueltat dels optimistes a qualsevol preu, el rebuig dels joves a donar-se en cap cas per vençuts, creient que la vida sempre et torna allò que t'ha pres, i si ara destrueix un signe estimat dels teus llocs, un color d'ambient, una bellesa civil però inartística i, per això mateix, difícil de recordar i de defensar, sens dubte et donarà tot seguit altres coses, altres béns, altres

Moluques o Açores, també aquestes efímeres però per fruir. I, tot i això, sabia com n'era d'errònia aquesta juvenil manca d'escrúpols, com de dilapidadora i anunci d'un sabor precoç de vellesa, i d'altra banda, com de cruelment necessària: s'adonava de tot, en definitiva, el pobre! Fins i tot que la seva mare no tenia gens de raó, ella que no pensava en res de tot això i es limitava a informar-lo de tant en tant, amb una preocupació comprensible, de les plantes aixecades pels veïns.

Però el que tenia en ment, Quinto encara no havia gosat dir-ho a la seva mare. Era expressament per això que aquesta vegada anava a ***. Era una idea només seva. No n'havia parlat ni tan sols amb Ampelio. De fet, feia poquíssim que aquella idea s'havia convertit en una decisió urgent i no en una hipòtesi, una possibilitat sempre oberta. L'única cosa segura i, en aquells moments, gairebé tancada —amb el resignat beneplàcit de la mare— era la venda d'un tros del jardí. Perquè a vendre s'hi havien vist forçats.

Era l'època dura dels impostos. N'havien caigut, de cop i volta, dos de fortíssims i gairebé seguits, després de la mort del pare, al rondineig cavernós i a la potser fins i tot massa escrupolosa sol·licitud del qual s'havien confiat sempre aquests afers. Un era el «patrimonial extraordinari», un impost descarat i venjatiu decretat pels governs immediatament posteriors a la guerra, més sever amb

els burgesos, i fins ara ajornat per la lentitud burocràtica, que esclatava ara, quan menys se l'esperava. L'altre era l'impost de successions sobre l'herència paterna, un impost que sembla raonable mentre és vist des de fora però que quan se'ns tira al damunt té la virtut d'esdevenir inconcebible.

A Quinto, la preocupació per no tenir ni tan sols una desena part dels diners necessaris per pagar-los, i l'inveterat rancor dels agricultors lígurs contra el fisc, parsimoniosos i antipolítics, i a més l'indeleble enuig de la gent honesta per ser només ells esclafats pels impostos «mentre els que en tenen, ja se sap, sempre saben com escapar-se'n», i encara la sospita que hi ha, en aquell laberint de xifres, una trampa que es podria evitar però que només nosaltres desconeixem, tot aquest garbuix de sentiments que els formularis semitransparents de les oficines de recaptació susciten en els cors dels contribuents més innocents es barrejaven amb la consciència de ser un mal propietari, que no sap rendibilitzar la seva hisenda i que, en una època de continus moviments reeixits de capital, crèdits ficticis i girs de lletres de canvi s'està amb les mans plegades, deixant que els seus terrenys perdin valor. D'aquesta manera, reconeixia que, en aquella desproporcionada maldat de la nació contra una família sense rèdits actuava amb lògica diàfana allò que en llenguatge curial s'acostuma a anomenar «el seny del legislador»: castigar els capitals improductius,

i qui no vol o no se'n surt de fer-los fructificar ja li està bé.

I com que la resposta, es preguntés a qui es preguntés —a l'oficina d'Hisenda, al banc, al notari— sempre era la mateixa: vendre, «tothom ho fa així: per pagar els impostos han de vendre alguna cosa» (on «tots» volia dir, evidentment, «tots els que són com vosaltres»), és a dir: famílies antigues, propietàries de bancals d'oliverars improductius o de cases amb lloguers de renda antiga), Quinto havia dirigit de seguida el seu pensament cap al terreny que en deien «dels testos».

Aquest terreny «dels testos» era una parcel·la que antigament havia estat cultivada com a hort, annex a la part més baixa del jardí, just on hi havia una caseta, un antic galliner, reconvertit en magatzem de testos, terra, eines i insecticides. Quinto el considerava un apèndix accessori de la propietat i ni tan sols hi estava lligat per records de la infantesa, perquè tot allò que recordava d'aquell lloc havia desaparegut: el galliner amb els passos ganduls de l'aviram, el planter d'enciam perforat pels cargols, els tomàquets que estiraven el coll per sobre de les canyes estilitzades, l'escolar-se serpentí de les albergínies sota les fulles esteses al terra i, al bell mig, elevant-se sobre l'hort, dues dolcíssimes pruneres de la varietat clàudia que, després d'una llarga velleïsa destil·lant resina i ennegrides de formigues, van assecar-se i morir. Aquest hort, la mare, després

d'haver anat disminuint cada vegada més la necessitat familiar de verdures (els fills fora per estudiar i després per treballar, els pares morts l'un després de l'altre, i finalment el marit, fins al darrer moment incansable i rondinaire, tot plegat feia que la casa li semblés buida), la mare l'havia anat envaint amb les seves plantes de jardí, convertint-lo en una mena de magatzem de rampoines, de viver, i havia convertit l'antic galliner en un magatzem de testos. El terreny havia revelat qualitats d'humitat i d'orientació especialment recomanables per a certes plantes rares, que havien estat acollides allà provisionalment i s'hi havien acabat quedant; i ara ofería un aspecte dissonant, entre agrícola, científic i exòtic, i era allà, més que en cap altre racó amb parterre i grava del jardí que a la mare li agradava d'estar-se.

—Venguem això: solar edificable —havia dit Quinto.

A la qual cosa la mare:

—Molt bé, i les calceolàries, ¿on les trasplanto? Ja no em queda lloc en tot el jardí. ¿I els pitòspors, que ja són tan alts? Per no parlar de la gelosia de *plumbago*, que ja l'hauria vist prou... I a més —i s'aturà com colpida per un temor imprevisit—, i a més, si un cop venut el terreny hi volguessin construir? —I als seus ulls comparegué la paret grisa de ciment desplomant-se en el verd del jardí, transformant-lo en un fons fred de celobert, en un pou sense llum.

—I és clar que hi construïran! —s'enfadà Quinto—. És per això que el venem! Si no fos sòl edificable qui el compraria?

Però trobar un constructor que el volgués comprar no fou fàcil. Les empreses buscaven zones noves, que miressin al mar, amb vistes lliures; aquells voltants ja estaven massa plens d'edificis i als biellesos i als milanesos que volien l'apartamentet a *** no se'ls podia ni proposar d'entaforar-se en aquell clot. A més, el mercat immobiliari començava a donar signes de saturació, per aquell estiu ja es preveia una petita inflexió de la demanda, dues o tres empreses que havien estirat més el braç que la màniga es trobaren colgades de factures i feren fallida. El preu fixat en un primer moment per al terreny dels testos calgué abaixar-lo. Passaven els mesos, passà un any, i encara no s'havia trobat comprador. El banc ja no volia avançar més les quotes dels impostos i amenaçava amb una hipoteca. Finalment, aparegué Caisotti.